

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Խաղաղութիւնը անհնարին է, քանի որ երկու պատերազմող ազգաց կողմանէ զիջում ընելու որ եւ է նշան չեղելու։ Գաղղիա կ'սպասէ «հաղափայտ եւ բերդաքար մ'անգամ չեմ տար»։ Իսկ Բրազիլիա «Ալլաան ու Լորէնը իմ պիտի ըլլան» կ'ըսէ։ Եւ չկայ մէկը, որ անկեղծութեամբ ասանց մէջ մտնելով իրաւախոս ընէ։ Անգղիա այս մասին պահ մը թեթեւ շարժումներ կ'ընէ, բայց՝ առանց արդիւնք մ'ունենալու՝ կ'մտնէ դարձեալ իւր խորհրդաւոր չեղքութեան վերմակին տակ։

Իրաց այս վիճակը չկրնար վերջ տալ «ոսկալի արհեստագործեանց»։ Գաղղիա՝ յուսահատաբար, իսկ Գերմանիա՝ իւր տարած յաղթութիւններովը չլացեալ, պիտի պատերազմին դեռ եւս։ Եւ ո՛վ գիտէ, ի՞նչ պիտի ըլլայ վախճանը։ Յաղթութիւնը մինչեւ վերջը Գերմանիոյ պիտի մնայ։ Թէ՛ անկեալ ու չիջեալիս Գաղղիա իրեւ փլանիկ պիտի վերածնի իւր աւերակաց փշիկներուն մէջէն։

Օր նոր, դէպք նոր։

Կարծես, բաւական չեն պատերազմին մինչեւ յարդ բոլոր աշխարհ թափած մեծամեծ միասնեքը, եւ ահա վերջին օրերս ուրիշ միասնեք ալ աւելցան։ Նշանաւոր Պորսաներ դարձեալ վեր ի վայր եղան։ Պատճառը Պիլմարդէ՝ նոր խաղ մը փորձեց սա։

Ձինադադար մը առաջարկեց Գաղղիոյ՝ 25 օրուան համար, որպէս զի ազգային սահմանադիր ժողովը կազմուի։ Բայց պայմաններով որ՝ Ալլաան ու Լորէն երեսփոխան չունենան այս ժողովին մէջ, եւ՝ զինադադարի օրերն ալ պաշար չը մտնէ փարիզ։ — Այս առաջարկութեան լուրը ինչպէս Գաղղիա նոյնպէս բոլոր աշխարհ անմիջապէս տարածուեցաւ։ Տակնուժայ եղաւ փարիզ։ Եւ խումբ մը փարիզացիք յարձակեցան ներկայ կառավարութեան պաշտօնէից վրայ, ժամերով բանտարկեցին զանոնք իրենց տեղերը, եւ հաղիւ անգործութիւնը հաստատեցաւ մայրաքաղաքին մէջ, եւ վերջապէս ժիւլ-Ֆաւրէ եւ իւր ընկերակիցք ծանուցին թէ բացէ ի բաց կ'մերժեն Պիլմարդի զինադադարի այս առաջարկութիւնը, մինչդեռ կասկած կար իրենց վրայ՝ թէ պատրաստ են ընդունելու։ — Եւ Գաղղիոյ համար ի՞նչպէս կարելի էր ընդունիլ այսպիսի առաջարկութիւն մը, որով միանգամայն ընդունած կըլլար յիշեալ դաւառաց Գերմանիոյ յանձնութիւնը, եւ՝ փարիզի պաշարաց աւելի շուտով սպառւածն ու անձնատուութեան տեղի տուած կըլլար։

Մէկ կողմանէ այս զարմանալի լուս-

կին փորձն եղած ատեն, միւս կողմանէ Գաւէլի մէջ ալ Նաբուլէն իւր արբանեակներուն հետ իւր խաղուն փորձը կընէ։ Քանի որ չիթթութիւնները կաւելնան Գաղղիոյ մէջ, քանի որ եւրոպական մեծ տէրութիւնք իրենց չեղքութեան վիճակին մէջ յարատեւելով ամեն դարձուածոց աչք կը ոյցեն, եւ քանի որ Կիյով թագաւորն ու կոմս Պիլմարդ իրեն հակամէտ կը տնուին, զահալորոյս հողերուն տակաւին կ'յուսայ որ կամ ինքը եւ կամ ուրիշ կ'ընայ Գաղղիա անցնիլ, եւ կայսերական դահլից վրայ բարձրանալով՝ դարձեալ պատգամ որոտալ Գաղղիոյ եւ ուրիշ ազգաց ու կառավարութեանց վրայ։

Ահա՛, դարձեալ կըսեմք, հասարակապետութիւնը ստիպեալ է պատերազմիլ, ո՛չ միայն Գերմանիոյ՝ այլ եւ Նաբուլէնի եւ Նաբուլէնեանց դէմ։

Այս շարժում դարձեալ հետաքրքրական լուրեր ու դիտողութիւններ դալ սկսան Ռուսիոյ կառավարութեան վրայ։ Այլեւայլ պարագաներէ առնելով իրեւ ստույգ կ'համարուի թէ՛ Ռուսիա դադունի դաշնադրութիւն մը ըրած է Բրուսիոյ հետ, այսինքն՝ չպիտի խօսի ի՞նչ որ ընէ Բրուսիա Գաղղիոյ, եւ ի՞նչ պիտի Բրուսիա ալ զՌուսիա ազատ պիտի թողու որ ուղածն ընէ Արեւելից մէջ, եւ Աւստրիոյ արդեւք պիտի ըլլայ Ռուսիոյ դէմ չեղնելու համար։

Այս տողերուն վրայ չհաւատալով կ'աւելցունենք հետեւեալ տողերն ալ՝ զոր հրատարակէր Գոնսթանթնութիւնօրիս անուն յոյն լրագիրն, ի հելլենական լրագիրներէ առնելով։ «Իբր թէ՛ Ռուսիոյ կառավարութիւնը Բ. Գրան ծանուցած զիր մը ուղղելով, 15 օր պայմանաժամ տուեր է որ վերջնական պատասխան տայ փարիզի 1856ի դաշնադրութեան վերաբերեալ թեման խնդրոյն համար։ Թէ՛ այս պայմանէն յետոյ Ռուսիա վերջին ազգադիր մը պիտի ուղղէ եւ անմիջապէս պատերազմ պիտի հրատարակէ, եւ թէ՛ Ռուսիոյ գլխաւոր պաշտօնեայ Կորչագով իշխանը օտար տէրութեանց զրկելու համար չըջարեալան մը կ'պատրաստէ, համոզելու համար թէ հասարակաց ո՛րչափ օգտակար է Չանադադարէն ու Սեւ ծովու ազատ հրատարակութիւնը։»

ԱՁԴԱՅԻՆ

Հետեւեալ հանրագիրը բաղմամբիւ ստորագրութեամբ Ամասիոյ եւ Մարդուանու դեր. Առաջնորդ Հօր ներկայացուեր է վիճակայնաց կողմանէ։ Ասկէց ալ կ'հասկցուի թէ Ամասիոյ մէջ վերջին օրերս տեղի ունեցած վէճն ի՞նչ է, եւ ո՛ր կարգի մարդիկ են հակառակողք։

Գերատառիւ Սրբազան Տէր, և բարեխնամ Առաջնորդ ազգասէր Հայր մեր։

«Մեր Ամասիոյ երկոյ սրբոց եկեղեցեաց անօթներէն որ մէկը ծախելու է, և որ մէկը հալեցնելու է համար, ընդհանրութեան մէջ տարածայնութիւն մ'եղաւ, որպէս թէ յիշեալ անօթներուն արդիւնքը Պօլոյ ազգանունակին պարտքին տրուի պիտի, վասնորոյ ստորագրելոցս շատերուն կողմանէ ամսոյս 7ին չորեքշաբթի օրը քովդ գալով հաճութիւն չունենալու առաջարկին ձայնը բարձրացաւ։

«Բայց հիմակ աղէկ հասկցանք, որ յիշեալ տարածայնութիւնը գլխովին սուս և անհիմն է եղեր, այլ Ձեր սրբազնութեան բարեմտ կամքը՝ նոյն արդիւնքով կեդրոնական դպրոց մը հաստատել է եղեր։

«Այլ սակայն մեք ստորագրեալքս այն մահաբազրով կ'իմացնենք Ձերդ սրբազան հայրութեան, որ մեզի առ պէժմ հոյակապ դպրոց պէտք չէ, այլ դպրոցի խտրելի համար միւլքի կարօտ ենք։

«Ուստի մեր եկեղեցեաց անօթներուն արդիւնքով եթէ միւլք առնեն, ամենայն չընորհալալութեամբ հաճոյ եմք, և հետեւաբար կը խնդրենք, որ օր տաաջ այդ բարերարութիւնը ընես Ամասիարեան հասարակութեան նշաւ։

«Ապա թէ ո՛չ, այդ անօթներուն ձեռք դպրոցներու էրէք հաճութիւն չունիմք։

«Կեցցէ՛ դէր. Սրբազան Առաջնորդ Հայր մեր ի պայծառութիւն Ամասիարեան ընդհանուր ազգայնոցս, որք իւր եղջերուք ծառաւիք։

Մնամք զովանալ ի Ձերդ բաղմարդիւն խնամոյ։

10 հուլիս 1870

ՄԱՍԱԻԱ

Արժան համարեցանք հրատարակել հետեւեալ եօթը հարցմանքն ու պատասխաններն ալ, Հարցունողը Ամասիոյ եւ Մարդուանու Առաջնորդ դեր. Եղեւեան սրբազանն է, իսկ պատասխանողները վիճակայինք են յատուկ հանրագրութեամբ մը։

ԵՕԹԸ ՀԱՐՑԱԿԱՆԻՔ

1. Ամասիացիք, Գօզանէն առաջ վերկիկ ժամանակ այսինքն հինգ և տասը փարայ դամբ ընելով, այն դամբ եղած փարայները ո՛ր աղաներուն քով պահուած է նէ, կուզէ՞ք որ եկեղեցւոյ արծաթեղէններն ալ այն աղաներուն թէսլիմ ընեմ, այն պահուած փարաներուն քով պահուելու համար։

2. Ամասիացիք, կուզէ՞ք որ յիշեալ արծաթները այն աղաներուն թէսլիմ ընեմ, որ աղաներն ատէսլիլլէնմիլ կըլլան իմ վրաս, և հիւքիւմէթի մէջիւր կիւյա ինձմէ լաւ ըլլան թէ՛ «չարսալ թասը վէ խաչ նէ՛ տիր»։

3. Ամասիացիք, կուզէ՞ք որ արծաթները թէսլիմ ընեմ այն ամօթխածին, որ Ձկսա պէյէն և Համլտ փաշայէն, քահանաներուն և ձայնաւոր դպրաց համար տրուած մէճիւտկներն, մինչեւ հիմակ քով պահուած է։

4. Ամսախոյիք, կուգի՞ք որ արծաթները թէպէտ ընեմ պահելու համար, սցն ամսախոյիք ինչպէս, որուն համար արդի գործի չխառնուելու է մինամէջ եկած է, եւ Պատրիարքի կոնդակին ալ եկեղեցիներուն մէջ կարգապահութիւն է:

5. Ամսախոյիք, կուգի՞ք անանկ առաջնորդ ունենալ, որ անոր սղլը ու նստալը իշխաններուն տառնալին էօրէ բոլոր. եւ եթէ անանկ բոլոր կուգի՞ք, եւ տառնալին յարմարող չեմ:

6. Ամսախոյիք, ի՞նչպէս կուգի՞ք, որ Ծաղկները վերի բաժնէրուն թէպէտ ընեմ, եօխառն բառ ունայ ինչպէսնայ կեղծոնական պարտքը խաբէ բոլոր. միւրք մի առնեմ:

7. Ամսախոյիք, ձեր ուղածը ձեր խնայիլ ինչ ինչպէսնայ ձերին ստորագրութեամբ:

ԵՅՈՐ ՊԵՏԱՍԽԱՆԻՔ

1. Չամբ կղածը պահանջել, եւ արծաթները պահպանելու բնաւ երբէք չյանձնել կը խնդրեմ:

2. Այդ հայկոյական գրադարութիւնը հըրապարակական կերպով թող ստուգեն, ապա թէ ո՛չ, երբէք չենք հաճիր սղլալիսնելուն մաղ մը անգամ յանձնել:

3. Եկեղեցւոյ պաշտօնէից համար արուած մէճխոյիքները իրաւամբ կը պահանջուի, եւ այնպիսի խարդակին սաղ մը անգամ յանձնել չենք հաճիր:

4. Այո՛, Պատրիարքական կոնդակը եկեղեցւոյ ստեաններու մէջ կարգապահեցաւ իւր ժողովրդեան, վասնորոյ ըստ հրամանի Ս. կոնդակին հրաժարի այնպիսի ի ժողովրդէնէն:

5. Մեր խնայն էլով ընելով առաջնորդ աղ կամ նստալը ընել, եւ ետքը սղլի իհրաթիւքը ըսելով մէկ երկու իշխան իրենց տամսիսն էօրէ առաջնորդ ունենալ չենք հաճիր ամենեւին:

6. Մեր եկեղեցւոյ արծաթները ակարթիք բոլորը միւրք կուգի՞ք, որ բոլոր Ամսախոյ Լուսաւորչալիսն ժողովրդոցս կեղծոնական գաղտնը խաբէ ունենայ:

7. Մեր ուղածը վերի վեց պատասխաններուն ներքեւ ահաւասիկ կատարագրեմք:

13 հոկտ. 1870
Ս.Ամսախոյ

Այս շաբթու ընդունեցանք իւսկիւտարի Ս. Խաչ թաղի աղկանց վարժարանի երկամեայ ելումարից հրատարակեալ հաշուեցուցակը, 1868 սեպտ. 14էն մինչեւ 1870 օգոստ. 31: Այս վարժարանը երկու տարուան մէջ 112247 դրը մուծաւ եւ այսպիսի մ'ալ ելք ունեցեր է:

Հաշուեցուցակն ալ կապաղուցանէ թէ՛ արդուհի խնամակալութիւնը վարժարանին ո՛չ միայն ուսումնական յառաջադիմութեան փոյթ տարած է, այլ եւ՝ անոր նիւթական բարւոք մատակարարութեան համար ամեն կարելի միջոցներ իգործ դրեր է, նուէրներ հաւաքելով եւ զանազան ձեռագործներէ հասոյթներ գոյացունելով: Հետեւաբար ո՛չ միայն մեր այլեւ բոլոր գաղտնասէր ազգայնոց շնորհակալութիւնները լսելու ու կարգալու իրաւունք ստացած են նա զեղափայլ Տիկնոյք:

Սակայն ցաւ է մեզ լսել թէ՛ վերջին օրերս խանդարած է այս իրաւունք ու կալուստը խնային մէջ դառնաւ ներդաշնա-

կութիւնը: Ասոր կարեւորագոյն մէկ անհատը՝ Տիկին Յ. Մարգարեան բացակայ կղանուի եւ չուղէր շարունակել իւր գործը անհամաձայնութեան մը պատճառաւ, մինչդեռ՝ ասկէց առաջ ամենէն աւելի կ'յաճախէր վարժարան եւ ամենէն աւելի եռանդեամբ կաշխատէր ի յառաջադիմութիւն աշակերտահաց: Այս անհամաձայնութիւնն ու բացակայութիւնը թաղին մէջ բաւական տարածայնութեանց, եւ՝ մինչեւ թաղական պատուարժան Խորհրդոյ ու պատրիարքարանի բանակցութեանց նիւթ եղած է: Չեմք ուզեր հրատարակաւ խօսիլ տանց վրայ, յուսալով որ խնամակալութիւնը դարձեալ միանալով կգործեն, եւ պատճառ չեն տար վարժարանին բարեկարգութեան խանդարման: Խնամակալութեանց իւրաքանչիւրն արգարել իրենց մասնաւորութիւնն ունին, բայց Տիկին Մարգարեանի մասնաւորութիւնը կարեւորագոյն ու օգտակարագոյն է վարժարանին համար: Տիկին Մարգարեանն ո՛չ միայն ուսումնասէր այլեւ ուսումնական բոլորով վարժարանէն ներս մտած ատենը կրնայ դիտեալ թէ ի՞նչ կուսանին աշակերտահիք եւ ի՞նչ կ'աւանդեն ուսուցիչք: Հետեւաբար արժան է որ խնամակալութեանց գլուխը գտնուի: Այդպիսի իդական սեւէին մէջ դժբաղդաբար տակալին շատ քիչ բոլորով Տիկին Յ. Մարգարեանի պէս ուսեալ տիկնայց ու օրիորդաց թիւը, պէտք է որ թախանձենք զինքը իւր սկսած գործը շարունակելու համար:

Չեմք յուսար որ մեր այս բարեմտական տղերուն չարաչար մեկնութիւն տրուի, կամ ամանց ծանր գայ, եթէ ու չի ուշով դիտեն թէ ճշմարտութեան ձայն մ'է որ կուտանք:

Երեսփոխանական Ընդհանուր Ժողովին երէկ չկրցաւ նիստ ընել, որովհետեւ երեսփոխանք մեծագոյն մասամբ ներկայ չէին:

Նախորդ երեսփոխանական Ժողովոյ ատեն յաճախ այս անհաճոյ ու տխուր հրատարակութիւնը կընէինք ու իրաւամբ դանդառներ կուղղէինք: Արդեօք դարձեալ պիտի սկսե՞նք այս հըրատարակութիւնն ընել՝ արդի նորակալ՝ երեսփոխանութեան օրով ալ: Այս երեսփոխանութեան առաջին նստին մէջ էր որ կպօռային թէ արդի երեսփոխանութիւնը առաջինին ընթացքը չպիտի ունենայ:

Կզարմանամք երէկուան մեծագոյն մաս չգտնուելուն վրայ, որովհետեւ՝ օգը բանաւոր պատճառ չհամարուի, քանի որ ուրիշ ուրբաթ օրեր շատ դժբերակ էր օգը բայց երեսփոխանք մեծագոյն մասամբ ներկայ գտնուեցան: Ներկայանալի խնդրոց գալով՝ կրնամք ըսել թէ՛ նախորդ նիստերուն մէջ ներկայացեալ խնդիրներէն կարեւորագոյն են: Բայց չէ՛. — կերեւայ որ մեր երեսփոխաններէն ոմանք փափաքին առին կամ ձանձրացան երթեւեկութենէ: Այս բացակայութեանց պատճառաւ էր որ

նախորդ երեսփոխանութիւնը գործելու անկարող եղաւ եւ գրեթէ ցիր ու ցան դառնուեցաւ:

Բարեբաղդ պիտի համարեմք զմեզ, եթէ այս առաջինն ու վերջինը բոլոր:

Մեր մեծագոյնով պաշտօնակիցներէն մէկն՝ Մասիս լրագրոյ խմբագրապետ Իւսթիւսեան կարապետէֆէնտին՝ այս շաբթու ցաւալի կորուստ մ'ունեցաւ: Վասն հան անուն որդին, կարճատեւ հիւանդութենէ մը յետոյ, տառնամեայ հասակին մէջ կնքեց մահկանացուն, եւ չուրեքալթի օրը Պէշիկթաշ յաղարկաւորութեան հանդէսը կատարուեցաւ արժանաւոր շքով:

Կղգամք այսպիսի տարածած կորուստն մը մեծութիւնը, եւ յանկեղծ արքաէ կցաւակցութիւն իւսթիւսեան էֆէնտին:

— Մնեալ շաբթու երեսփոխանական Ընդհանուր Ժողովին մէջ նորընտիր երեսփոխանաց վաւերացման լուրն հաղորդեցինք, բայց մուշանք նշանակել թէ Նիկոմիդիոյ վիճակէն երեսփոխան ընտրուած Քիւրքճիխանեան մեծ Մըկրրոյ էֆէնտին հրաժարական ալ չընդունուեցաւ:

Ուրախութեամբ առինք այս լուրն, որովհետեւ՝ սովորած բոլորով Քիւրքճիխանեան էֆէնտին յատկութիւնները որ չընդունուի անոր հըրաժարականը, եւ երեսփոխանական մարմինը խօստ'զ բայց խորհելով եւ առանց որ եւ է նկատման խօստ'զ այսպիսի կարեւոր անդամակցէ մը չզրկուի: Գլուսեւոր անդամակցէ մը չընտանի էֆէնտին ազգասիրաբար կղկնանի ընդունիլ Ընդհանուր Ժողովոյ կողմանէ կղած այս հըրաւէրն, եւ միանգամայն մեր անկեղծ շնորհաւորութիւնները՝ որ այս առթիւ գարձեալ կմատուցանեմք:

— Քէօթահայի Առաջնորդ Յովսէփ Եպիսկոպոսը, իւր վրայ եղած ամբաստանութեանց պատճառաւ, անցեալները պաշտօնէն ձգուելով՝ տեղը վարդապետ մը դրիւեցաւ իւրեւ Պատրիարքական փոխանորդ:

Կրնմք թէ՛ Յովսէփ Եպիսկոպոս Պատրիարքարարանի որոշման հնազանդիլ եւ տեղէն անգամ շարժիլ չուղէր: Չեմք ճանճար դրկում զարդապետը, տակայն կրնմք թէ արժանաւոր մէկը չէ. բայց Յովսէփ Եպիսկոպոսը լաւ կճանչնամք, եւ կհամարձակուիմք ըսել թէ իւր այս անհնազանդութեամբն ունի կը ծանրացունէ յանցաւորութիւնը:

— Հռոմէական ազգայնոց երկու կուսակցութիւնք ալ այս շաբթու դարձեալ շարաչար յուղում էին: Տ. Կոմիտասի տարեգարծի տօնին պատճառաւ: Կիւրակէ օրը թէ՛ Հասունեանք եւ թէ՛ Հակահասունեանք ըստ սովորութեան Պաղքլիի գերեզմանատունը գալին, եւ երկուքն ալ եկեղեցական մաղթանքներ կատարեցին անոր դամբանին վրայ: Այս երկու կուսակցութեանց մէկտեղ ներկայութիւնը անկարգութեանց պատճառ եղաւ, եւ չիտակը զրուցելով՝ Հակահա-

ստանալու կողմնակից անվանել չարժանեք
տեսնուեցան, որ պատկառ չեն բերեր ի-
րենց խմբին :

Հակահասունեանք այս շարժու դար-
ձեալ բարձր : մեծեցարքունի գիմելով
յիշեցուցեր են Նորին բարձրութեան խոս-
տումն եւ խնդրեր են որ անյատկա-
տարուի : այսինքն՝ հրաման ըլլայ որ յառ-
կապէս իրենց համար Պատրիարք մը ընտ-
րեն : Բարձր : մեծեցարքունի յայտնե-
ր է թէ այսօր կամ վաղը իրենց խնդրոյն
կատարուի : պիտի տեսնեն, եւ թէ՛ կըր-
նան այժմէն հրատարակել :

Հասունեանց լրագիրը՝ Մետայը Հա-
ղաքէթ՝ որ անյեալ շարժութ օրը Հակահա-
սունեանց կըրին դէմ կարգադրած բա-
նադրանաց գիրն սեւ շրջանակներու մէջ
առած հրատարակած էր : իրեն թէ՛ մեծ
յաղթութիւն մ'ըրած կամ անտակի բեր-
դարադար մ'առած ըլլար : —կայսերա-
կան կառավարութեան հրամանաւ դադ-
րեցաւ երկու ամսուան համար :

Ի Ս Ո Ւ Ն Լ ՈՒՐ Ե Ր

Հինգ շարժի երեկոյ ռուսական եր-
կու պատերազմական նաւ մայրաքաղաք
Եկան : Սեւ ծով երթալու համար :

Գուրիէ տ'Օրկան կընէ թէ ասոնց դա-
լը 1836ի դաշնադրութեան հակառակ
չէ, եւ թէ՛ Ռուսիոյ կառավարութիւնը
նոյն դաշնադրութեան համեմատ իրա-
ւունք ունի Սպասերազմական նաւ պա-
հել Սեւ ծովու մէջ : Իսկ Ֆար տիւ Պոս-
ֆոր լրագիրը կ'անուշանէ թէ յիշեալ
երկու նաւերն ալ Ռուսիոյ ծովային վար-
ժարանին կրթութեան յատկացեալ են :

Այսպէս, կ'յուսամք թէ՛ կ'իարատին
հասարակութեան մէջ այս նաւերուն դա-
լուն վրայ եղած այլ ընդ այլ տարա-
ձոյնութիւնները :

—Մայրաքաղաքիս նախորդ դադ-
դիական գետնան՝ Տըլա կէտնիէր կոմ-
սը՝ Սէտանի Մարդը անունով նաբոլէոնի
դէմ տեսարակ մը հրատարակեր, եւ այս
հրատարակութիւնը մեծ պատուով ըն-
դունուեր է ժողովրդեան :

Նաբոլէոն ալ տեսարակ մը կ'իմքագրէ
եղեր, պատերազմին հրատարակութեան
օրէն մինչեւ Սէտանի անձնատուութեան
օրը տեղի ունեցած անցից վրայ :

—Պոհեմիոյ պապական եպիսկոպոս-
տունը բողոքեր են, խոտիոյ կառավար-
ութեան կողմանէ Հռոմայ գրաւման
դէմ :

—Կհաւատեն թէ՛ ձէզայիւրի (Գաղ-
ղիոյ) ապստամբութեան գործին մէջ
Սպանիոյ ղինուորական գործոց պաշ-
տօնեայ Բրիտի եւ կոմս Պիլմարդի դադու-
նի մատը կայ : Բրիտիոյ կառավարու-
թիւնը ամեն ջանք ու միջոց ի գործ կը
դնէ եղեր, որ ձէզայիւրի բնակիչները
Գաղղիոյ դէմ գրգռէ ու ապստամբեցու-
նէ, հարկաւ այս կողմանէ ալ դադղիա-
ցիները ներք ձգելու նպատակաւ :

—Եւրոպական տերութիւնները Գաղ-
ղիոյ եւ Բրիտիոյ հաշտութեան նոր ա-
ռաջարկութիւն մը պիտի ընեն, երաշ-
խաւորելով որ այս երկու կառավարու-

թիւններն այսուհետեւ իրարու վրայ
անիրաւարար յարձակում չընեն, եւ Գաղ-
ղիոյ արեւելեան կողմը դանուած բեր-
դերն ալ հիմնովին քանդուին :

—Մեղդիոյ գլխաւոր պաշտօնեայն
ժողովի մը մէջ ըսեր է թէ՛ կ'իարաքիմք
տեսնել միայեալ Գերմանիոյ թագ մը,
բայց չեմք ուզեր որ Գաղղիա ալ պղտիկ-
նայ :

—Ասիէց յառաջ ծանուցած էինք թէ՛
Գաղղիոյ մէջ իդական սեւեռն ալ կ'առա-
ւոր զօրաց կուսմը պիտի կազմուի եւ
կառավարութեան կողմանէ ալ հաճու-
թիւն արուեր է : Վերջին տեղեկութիւն-
ներէ՛կ իմացուի որ այս դաւաճումն եւ
ձգուեր է, նկատելով որ երեւելի ըն-
տանիքներէ մ'չ ոք կհաճի ղինուորադ-
րութեան, այլ եկողները լուացարար ու
սպասուհի կանայք են :

—Գաղղիոյ կառավարութիւնը պա-
տերազմական ծախուց համար 100 միլիոն
ֆրանկ շարժութեան յատկացուցեր է :
ժողովրդեան վճարած տուրքը աւելցու-
նել որոշեր է, բայց չլիցցուի թէ հա-
ւաքումն ինչպէս պիտի ըլլայ քանի որ
երկիրը տակն ու վրայ է :

—Յունաստանի մէջ անդղիական ադ-
նուակահաց սպանման դէպքին պատճա-
ռաւ, կ'սկսածանօք բռնուած 1500 մար-
դոց քննութեան գործը ըննալով՝ 130
հոգի իրեն մասնակից դատաւարուեր
են :

—Չինաստանի մէջ վերջին օրերս
քրիստոնէից դէմ հարստահարութիւն-
ներն աւելցած ըլլալով եւրոպական տէ-
րութիւնք որոշեր են որ քանի մը պատե-
րազմական նաւ Չինաստանի ծովեզերքը
զրկեն իրաւապահութիւն ներդրոց :

—Պարսկաստանի մէջ այս տարի եր-
կադորմական բերքը նուազ ըլլալուն
պատճառաւ, արմուեաց ղիները եռա-
պատիկ բարձրացեր են :

—Ամսոյս 17ին, շատ ձիւն եկեր է
Մանասթըրի կողմը :

—Նաբոլէոնի հետ տեսնուելու հա-
մար, շատ մարդիկ անոր դանուած տե-
ղը կերթան եւ շատ կողմերէ նամակներ
անդադար կտեղան եղեր : Բրիտիոյ թա-
գաւորը, այս հաղորդակցութեան դիւ-
րութիւն տալու նպատակաւ, հրաման
ըրեր է որ տեղեյն թղթատարութիւնը
այսուհետեւ օրը երեք շրջան ընէ :

—Փարիզի բնակիչներէն 1000ի չափ
մարդիկ, ուրիշ տեղ գաղթելու համար,
թոյլտուութիւն ուզեր են դերմանական
բանակէն, բայց՝ թոյլ չէ տրուեր : Իսկ
Փարիզի պապական նախարկին, հելլե-
նական գործակալատարին եւ հելլենացեաց
ազատութիւն տրուեր է թուր երթալու
համար :

—Ռուսաց կայսեր կողմանէ մէկմէկ
ղինուորական հրամանատար դերմանա-
կան բանակատեղին եւ թուր կղանուին,
պատերազմական անցից վրայ ի մտոյ
տեղեկութիւն հաղորդելու պաշտօնով :

—Բրիտիոյ անուանի Մօլթըք մա-
րաջախտին ծննդեան եօթանասներորդ
տարեդարձի օրը՝ Մէյի անձնատուու-
թեան աւուր պատահած ըլլալով, առ-

ի պատիւ՝ մեծ հանդէս կատարուեր է :

—Մարտիոյ լրագրաց դրածին նա-
յերու՝ Փարիզի տիկնայք մօտա հաներ
են, մեր Անատոլիի տիկնայք հաղած
չարժարին ձեռով շրջադրեալ հաղնիկ :
Ջարմանայի է որ Փարիզի տիկնայք այս-
պիսի ժամանակի մէջ անդամ մօտա հը-
նարելու կըբաղին :

—Ամենատիւր դէպք մը : — Մեղ-
դիական թղթատար շողենաւ մը Ամե-
րիկայէն Մեղդիա դարձած ատենը, տե-
սակ մը տորապիսիկ տխու (սարք հիւմ-
մա) ինչալով մէջը՝ մէկմէկ եւ երկերկու
հոգի բռնուեր ու մեռեր են : Եւ ասոր
հետզհետէ այն աստիճան սաստկացեր
է, որ մինչեւ Բերթուկալի ծովեզերքը
միայն երկրորդ նաւապետն ու 25 հոգի
մնացեր են : Այս ծովեզերքը եղնել ու-
ղեր են : Բայց դուրս ելնելու թող չտա-
լէն զատ՝ պահանջեր են որ ծովեզերքն
ալ չկենալով անմիջապէս ուրիշ տեղ եր-
թան : Ասոր վրայ, երկրորդ նաւապետն
իրենց վիճակը յայտարարութեամբ մը
ժողովրդեան ծանուցեր եւ գոնէ բժիշկ
մը ու պէտք եղած դեղերը խնդրեր է :
Ոչ ոք պատասխաներ է այս հրաւերին,
բայց միայն անդղիացի բժիշկ մը՝ որ հոն
բնակութիւն հաստատած է եղեր :

Ասիկա, ոչեւք եղած դեղերը առ-
նելով, շողենաւը մտեր է : Տեսեր է բազ-
մաթիւ մեռելոց ծովը նետուիլը բայց
փոյթ չէ ըրեր, մարդասիրութիւնն ու
ազգասիրութիւնը իրեն սիրտ տալով :
Ետեւնաւը ճամբայ ելեր ու Մեղդիա
հասեր է : Բայց հոն ալ կենալու թոյլ-
տուութիւն չէ եղեր, այլ հեռաւոր տեղ
մը երեք ամիս դարանդինա պահել :

Այս միջոցին մէջ, երեսփոխանաց
ժողովը կորոչէ առաջին աստիճանի պատ-
ուանչան մը բնծայել անդղիացի բժիշկին
իշխարատուութիւն իւր անձնուիրութեա-
նը ու տարօրինակ մարդասիրութեանը :
Բայց կառավարութիւնը՝ հաճութիւն չը
տար : Ասոր վրայ, հասարակութիւնը
5000 լիրայի գումար մը կ'ժողվէ եւ եր-
րորդ աստիճանի պատուանչան մը կորո-
չուի : Ես՝ պայմանաւ որ եռամսեայ ժա-
մանակը լրանալէն յետոյ մէկ քանի աղ-
նուական անդղիացիք շողենաւն երթան
ու մարդասէր բժիշկին նուիրեն :

Կերթան, եւ կըբառնան ամենախորին տրի-
սութեամբ :

Ահաւասիկ՝ անմահ յիշատակաց ար-
ժանի մարդ մը : Թո՛ղ լսեն այն անձին-
քն, որ տաւապեալ մարդոց համար չէթէ
իրենց անձը զոհելու այլ այնպիսի թըշ-
ուառներուն երեսն անգամ նայելու չեն
զիջանիր :

Սակայն ինչ բռնու է Մեղդիոյ կա-
ռավարութեան որ խիստ մեղադրելի ան-
տարբերութեամբ մը տեղի տուած է այս
ամենախաւար դէպքին : Պէտք չէ՞ որ
երեք ամսուան երկար միջոցին մէջ դո-
նէ երկու երեք անգամ այցելութիւն ը-
նել տար նաւուն մէջ գտնուող խեղճե-
րուն : Եթէ ստոյգ են բոլոր պատմուած
պարագաները, մեծ արատ կըբերէ այս
դէպքը անդղիական կառավարութեան :

ժեզվիթ Ի Կ ՊՈԼԻՍ

— Ստորագրողները կհամարեն որ՝ մայրաքաղաքի Լեվոնի Զե-
րըյան անդղիական լրագրին դեմ վաշխի-
թընի օսմանն Գեորգի Պրաք պեյլին
բացած դատը վերջացրել է, լրագրագե-
տին համար չէ՝ թե 30 հազար ֆրանկի
այլ՝ միայն տասը օսմանն լրա տու-
գանք որոշուելով։ Առջի լուրը Լեվոնի
թայմը հրապարակ հանած էր, որ բա-
րեկամ չէ Լեվոնի Զեբըյանի հետ։

— Եղիաթառի խախտ խեան թղթա-
տար շոգենաան այսուհետև փոխանակ
երկուշաբթի օրերու երեքշաբթի օրերը
ճամբայ պիտի ելնէ մայրաքաղաքէս, եւ
գարձեալ առանց տեղ մը հանդիպելու
ուղղակի երթալով երեք օրէն Աղեկապա-
րիս պիտի հասնի։

— Աւստրիոյ Բրախ քաղաքին հի-
ւանդանոցը խիստ ծեր մարդ մը տար-
ուեր է այս օրերս։ Տարիքն իրեն հար-
ցուած ասին 106 ըսեր է, բայց յետոյ
իւր աղագիւնին տարած դրութիւննե-
րէն հասկցուեր է որ 1750ին ծներ է այ-
սինքն 120 տարեկան է։ Այս ծերունի
տակաւին ասկէջ վեց լամիս յառաջ 4-5
թամու չափ ճամբայ ոտքով կերթայ եւ
ղեր առանց յոգնութիւն դաւալ։

— Տաճկաստանի մէջ գանուող այլ
եւայլ կրօնքէ ժողովուրդները բողոքա-
կանութեան դարձուներու համար, Ա-
մերիկայէն շրջուած քարոզիչները շատ
սուղի կըլլան։ Բուսէի կողմը դայող-
ներուն համար՝ 75428, Անատոլի քարո-
զողներուն համար՝ 38179, միայն Տիգ-
րանակերտի համար՝ 23630 ընդ ծախք
եղեր է անցեալ տարուան մէջ։

Իրաւ է որ ասոնք այսչափ ծախուց
դուռ բանալով՝ իրենց նպատակին հա-
տած չեն, բայց ժողովրդոց մէջ երբեմն
պատահած խռովութիւններն արծար-
ծելու, եւ երբեմն անոնց անդորու-
թիւնը վրդովելու պատճառ եղած են։
Չարմաշալի է որ այս քարոզիչները Տաճ-
կաստան զրկուելով տակաւին ստոյգ
տեղեկութիւն առնելով համոզուած չեն
թէ այսչափ մեծամեծ գումարներ ըն-
դունայն կվանուին, եւ աղէկ կըլլայ
եթէ մարդասիրական դովելի նպատակ-
ներու դործածուին։

— Որոշուած է որ խալիֆ թագաւո-
րը առաջիկայ նոյ. ամսոյն 18ին Հռոմ
գտնուի։ Այս պատճառաւ պատրաս-
տութիւններ կըլլան յիշեալ քաղաքին
մէջ։ Թագաւորին հետ գեապանք ալ
պիտի գտնուին։ Սակայն Պապը տակա-
ւին յիշած չէ իւր սրտամտութենէն. կրօն
թէ որոշած է որ քաղաքին բոլոր եկե-
ղեցիները դոյ միան, թագաւորը քանի
օր որ հոն կենայ։ Երկրորդ անգամ ա-
ռաջարկուեր է որ ընդունի իրեն առա-
ջարկեալ ամսականը, բայց նա գարձեալ
մերթեր է։

— Բեդրասուրկի մէջ քօլէրան երե-
ւան ելած ըլլալով անդղիական կառա-
վարութիւնը որոշեր է որ անդղիական
ծովերըն եկող նաւերը քարանդինա-
յի դուռին։

Նարոյէնի կայսերական դահլուռն,
եւ Հռոմայ Պապին աշխարհական իշխա-
նութեան կործանմանէն անմիջապէս, յե-
տոյ, գաղղիական նորակազմ հասարա-
կագետութիւնը եւ խաղաղական երջանիկ
կառավարութիւնը՝ իրենց երկիրնէ լուռ
բարեկարգութեան եւ ժողովրդեան ան-
վերջով ու աներկեւան անդորրութեան
համար անհրաժեշտ պէտք համարն ցան
ժեզվիթները հալածել։ Հետեւաբար
քիչ ժամանակէն խալիֆը եւ Գալիֆը
մէջ ժեզվիթաց եւ անոնց քսու ու փա-
րիսական ընթացից հետքն անգամ չը
մնար։ Յիշեալ երկու կառավարութեանց
մարդասիրական այս ընթացքն արդա-
րեւ համաշխարհական գովութեան ար-
ժանի է։

Սակայն՝ ցաւով կլսեմք որ այս հա-
լածական արտաքինը սկսեցին Տաճ-
կաստան դիմել, եւ ըստ մեծի մասին
մայրաքաղաքիս արուարձաններէն Գա-
սը-գիւղ կհաստատեն իրենց օրընդը։
Ուշադրութեան արժանի է այս գեպը,
թէ հասարակաց եւ թէ՛ կայսերական
բարեխնամ կառավարութեան համար։
Այս գաղթականութիւնը խիստ վնասա-
կար կընայ ըլլալ մեր երկրին. լուսամիտ
ու քաղաքակիրթ անձինք գիտեն անոնց
դարանակալութիւնները եւ կրնան խայ-
տառակել. իսկ անուս անձինք՝ որոց
թիւը մեր երկրին մէջ դժբաղդաբար ա-
ւելի չա՛տ է, կիցան անոնց դարանե-
րը եւ կվնասին։ Անշուշտ եմք որ կայ-
սերական հայրագործ կառավարութիւ-
նը արդէն աղու միջոցներ ձեռք ա-
ռած է, զանոնք կա՛մ մեր երկրէն ալ
բոլորովին արտաքսելու եւ կա՛մ անոնց
ամենաթեթեւ շարժմանց իսկ հսկողու-
թիւն ընելու համար. սակայն՝ ամե-
նէն աղէկ միջոցն է՝ թոյլ չտալ որ
որջանան մեր երկրին մէջ, քաղաքի մը
մէջ գտնուած ժեզվիթ մը հաղորաւոր
թունաւոր իծերէ աւելի վնասակար է.
իսկ եթէ խմովին գտնուին՝ չարագոյն
է այն քաղաքին վիճակը։

Մենք ալ՝ իբրեւ հրապարակական
գրիչ՝ նուիրական արարտ կհամարեմք
մեզ՝ զգուշացունել հասարակութիւնը
ասոնց կենակցութենէն։ Ասոնք հոտա-
ւետ ծաղկանց տակ սողոսկուած պահ-
ուած մահաշունչ վիշապներու կանանին.
կմերձենաւ հոտաւել ծաղկները, բայց
յանգէտա կզանես հոն պատրաստուած
քու դերեզմանը։ Ժեզվիթք դառնա-
ղեւոտ դայեր են, մարդկութեան գի-
շտոյից դաղաններ են։ Ասոնց կենակցու-
թիւնը տարապայման քաղցր է, համ-
բոյր է, աղու է. քաղցրութեամբ օժ-
ուած եւ անուշահոտութեամբ բուրեալ
են անոնց մատուցած թունոց բաժակաց
չթունքը. ասոնց խօսքերը ոսկեգօծ
բայց թունաւոր դեղահատեր են. եթէ
կլլես՝ անմիջապէս կմահանաս։ Մարդոց
խաղաղութիւնը անոնց տաղանալ կու-
տայ. մարդոց ընկերականութիւնը ու
եղբայրակցութիւնը զանոնք կմաշցու-
նէ, դարանակալութեամբ դահեր կկոր-

ծանեն, ժողովրդոց մէջ երկպառակու-
թիւն կձգեն. ստութիւնը՝ քսութիւնը
ու փարիսեցութիւնը անոնց գլխաւոր
ղէնքերն են. ասոնցմով կրճատեն առա-
կին եւ կրճատեն անոր հոգւոյն ու
մարմնոյն եւ աղատութեան ու իրաւանց
վրայ։ Ինքզինքնին կրօնի ջերմ նախան-
ձանդերներ կկեղծեն. կարծես թէ ի-
րենց բոլոր օրերը՝ ժամերը եւ մինչեւ
իսկ վայրկեանները աստուածային փա-
ռաբանութեանց նուիրած են. յանուս
կրօնի կխօսին, յանուս կրօնի կկործեն,
մէկ խօսքով՝ յանուս կրօնի եւ յանուս
ճշմարիտ վարդապետին խաղաղութեան
զաշխարհ կխռովեն։ Չկայ աղէտ, չա-
րիք եւ թշուառութիւն, որ ասոնց ձե-
ռօք դարձուած չըլլայ։

Չգուշացէ՛ք, այս մարդակերպ ճի-
ւաղներէն։

ՊԱՅՄԱՆՔ ՓՈՒՆԶԻ

1.— Միայն չարաթ օրերը կհրատարակ-
ուի։

2.— Տարեկան բաժանորդագինն է մի-
այն երկու արծաթ մէճիտ՝ կանխիկ վճարելի
թէ՛ մայրաքաղաքիս եւ իւր արուարձանաց
ի թէ՛ գաւառաց համար։

3.— Տեղական ու գաւառական թղթա-
տարութեան ծախքը խմբագրութիւնը պիտի
վճարէ։

4.— Հատը 40 փարայ է, եւ կզանուի
չայ գրավաճառաց խանութները եւ ձեռքէ
ծախողներու քով։

5.— Ծանուցման տողը 40 փարայ է մէկ
անգամի համար։ Աւելի աման կըլլայ աւել-
ի անգամներու համար։

6.— Խմբագրութեան վերաբերեալ որ
եւ է գիր ուղղէք առ Տնօրէն—Տէր Հ. Ս. Ա-
րաճաճեան, Կ. Պօլիս Չաղմուղ քրտր—Եօղու-
ու Չիւմլիւլի խան վերի քարի թիւ 24։

(Կճանուցանելու փունջի յեծողատու
բաժանորդաց թէ՛ ներկայ թերթը իբրեւ
չորս նախորդ փոքր թերթ համարելով, պի-
տի վճարել մեր պարտաւորած փոքր թեր-
թերը)։

ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ ՏԱՃԿԱՍԱՆ ԼԵՋՈՒԻ

Խմբագրեաց

ՊՕԴՈՍ Գ. ԳԱԼԴՁԱՆ

Դին 7 դուրուշ

Տաճկական նոր տառերով տպուած
այն գաւառիքը Տիւան—Եօղու ըն-
թերցարանը եւ ամեն Հայ գրավաճա-
ռաց քով կզանուի, որ կրօնանդակէ
Օսմանեան տառերուն զօրութեան ու
կցորդութեան կանոնները, արդի սճով
դարձական այլ եւ այլ գրութիւններ։
Օսմանեան լեզուի մէջ դործածուած Ա-
րարերէն լեզուի համաձայնութիւն, եւ
զեղեցկադրութեան վարժութիւն ըլլա-
ու համար՝ պարունակած գրութեանց
ձեւադիր կըլծութիւնը։

ՏՆՕՐԷՆ ԵՒ ՏԷՐ

Հ. Ս. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ

Կ. ՊՕԴՈՍ ԶԻՄՊԻԼԻԼԻ ԽԱՆ ՎԵՐԻ
ՏԱՐԿ ԹԻԼ 24